

VI

Kako naj govorimo zdaj o kulturi, pa o ideji, obliki in kvaliteti? V imenu čigave kulturne filozofije?

Tu ni mogoče nadaljevati brez jasne ločitve. Avtoritativno je pri nas doslej nastopala katoliška, iz rimskega pojma kulture deducirana kulturna filozofija. V zvezi s sodobnim pojmom kulture pa se moramo odločiti za avtonomno slovensko.

V naši razpravi smo namenoma opustili raziskavanje o narodnostnih posebnostih slovenske kulture. Najprej se nam zdi potrebno spregovoriti o njenih zgodovinskih posebnostih, da bo naša zgodovina v slovenskem človeku živa in da bo organsko rasel iz nje.

Ob koncu podanih misli se nam zdi razumljivo in vsaj deloma dokazano, da bo naše kulturno stremljenje doseglo svoj cilj le v zvezi z znanstveno utemeljitvijo slovenske kulturne filozofije.

K O N J

V I N K O K O Š A K

Predmestje. Grem po cesti. Tu pa tam se zaspano vleče moški iz gostilne v gostilno, na ogljih in na pragih štacun postajajo ženske in klepetajo, v prahu ob cesti se igrajo otroci in mesijo potice iz zemlje in vode, ki so jo nanosili iz bližnje mlake, po cesti pridrdra zapravlјivček, od nekod prituli avtobus; potem pa je spet vse tiho in zaspano kot prej.

Kar zaslišim vpitje:

„Primi ga! Konj je ušel.“

Vse dere skupaj. Otroci vriskajo od veselja in kriče: „Živijo, živijo!“

Po dvorišču pred pritlično hišo begajo hlapci in kolnejo. Hoteli so napreči diro, pa se jim je iztrgal konj, ki je že deset let hodil dan za dnem sam skozi hlevna vrata; po dvakrat na dan noter, po dvakrat na dan ven. Zdaj pa ga je kar napadlo nekaj, dozdaј njemu samemu neznanega. Ko je zagledal voz, kamor so ga uprezali dan za dnem, se je vse uprlo v njem, zaobrnil se je in začel begati sem ter tja po dvorišču. Trdo je odmeval od zidov zaspanih hiš udar njegovih kopit. Če se mu je hotel kdo približati, se je bliskoma okrenil in udaril z zadnjimi nogami visoko v zrak.

Nihče se ni upal več blizu.

Ljudje so se umaknili na varno razdaljo, otroci so se polagoma umirili in so samo še začudeno gledali.

Lep je konj brez uzde! Konj brez vsega, ko se ponosno vzpenja z visoko privzdignjeno glavo in z napetimi nozdrvmi, ko ga ne slepé več plašnice in ko krvavo zagori v njegovih očeh zavest svobode in neugnane moči! Spomniš se zgodb, ki si jih bral kot otrok o divjih mustangih v prerijah in sam si zaželiš biti cowboy, brat divjemu konju, na neskončni planjavi.

A konj je postajal bolj in bolj miren in če se mu je kdo približal, se je samo še plašno okrenil in pobegnil na drugo stran. Hlapci in gledalci so postajali drznejši. Končno se je konj vdal. Hlapec ga je prijel za grivo in zavlekel k vozu ter ga vpregel. Mirno je stal, kakor deset let prej in čakal, kdaj ga bo hlapec pogнал.

Ljudje so se s smehom razšli. Možje so se vrnili v krčme, na oglih in na pragih štacun so se zbirale ženske in otroci so se spet zarili v cestni prah. Z obzorja se je čulo prigušeno bobnenje. Težak in moreč dolgčas je zakraljeval spet po predmestju.

PRATIŠINA

† SREČKO KOSOVEL

Na ulici vse se gnete, vrtinči,
kakor da Krist bi stopil z razpela,
zopet je truma ljudi završela,
ob strani stoji Leonardo da Vinci.

Stoji in gleda kakor tedaj —
meri njih borbo ob svojo tišino
(o, on strmi v Njegovo globino
in čuden in majhen se zdi mu ta kraj . . .)

In gre v tišino in tam ustvarja
in Njega nariše v tihi sredi,
kako blagoslavlja, ozdravlja s pogledi — ←
ki ve že za svojo križevo pot
in vendar noče oditi odtod,
ker hoče, da vzide ljudem nova zarja . . .